

ОӘК 338.48

ГАСТРОНОМИЯЛЫҚ ТУРИЗМ - ЕЛІМІЗДЕГІ ТУРИЗМНІҢ ЖАҢА ТҮРІ

Кузербай Нургуль Кенжебекқызы

kuzerbai.nurgul@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі – Б.Ұ.Сыздықбаева

Гастрономиялық туризм - бұл жергілікті тағамдардың ерекшелігімен, оларды дайындау дәстүрлерімен танысуды, сырттан келген адамдар үшін бірегей саналатын тағамдарды немесе азық-түліктің дәмін татуды көздейтін елдер мен құрылықтарға саяхат [1].

Гастрономиялық тур - бұл тағам мен сусындардың дәмін татуды, оларды дайындау технологиясы мен процесімен танысуды, сондай-ақ кәсіби аспазшыларға үйретуді қамтитын арнайы таңдалған аспаздық демалыс бағдарламасы. Сапардың мақсатына байланысты тур бірнеше іс-шараларды немесе аспаздық турдың белгілі бір сегментін қамтуы мүмкін. Жиі гастрономиялық турлар әртүрлі аспаздық фестивальдарға, мерекелер мен жәрмеңкелерге баруды қамтиды.

Гастрономиялық туризм жыл сайын танымал болып келеді, осыған байланысты оның белсенді дамуы және туризмнің өзіндік түрі ретінде бөлінуі орын алады. Мұның дәлелі-оның әртүрлі формаларының пайда болуы.

Қазіргі уақытта гастрономиялық туризм бойынша ғылыми негізделген әдебиеттер көп емес. Ең алдымен, бұл туризмнің өзіндік түрі ретіндегі бағыттың жастығымен, сондай-ақ осы саладағы зерттеулер әлі де жалғасып жатқандығымен түсіндіріледі.

Қазіргі уақытта әр түрлі ғалымдардың ұстанатын гастрономиялық туризмнің екі жіктелімін келтіруге болады. Гастрономиялық туризмді былайша бөлуге болады (сурет 1) [1].

Әрқайсысына сипаттама беретін болсақ:

- ауылдық - туризмнің бұл түрі агротуризммен тікелей байланысты және өзін фермердің ролінде сынап көруді, көкөніс пен жеміс-жидектерді жинауға қатысуды ұсынады, яғни бұл түр қарапайым шаруа тұрғынының жұмысына үңілуге және осы ауыл шаруашылығы еңбегінің қаншалықты қиын екенін түсінуге мүмкіндік береді;
- іскерлік - бұл түрі әр түрлі қалалық орындарға барумен тікелей байланысты. Осыны таңдаған туристке балмұздақ өндіретін түрлі фабрикаларға, шоколад, коньяк

өндіретін зауыттарға және басқа да осыған ұқсас кәсіпорындарға бару ұсынылады;

- фестивальдық - гастрономиялық туризмнің оқиғалы түрі белгілі бір уақытта белгілі бір орындарға барумен тікелей байланысты. Бұл бағытты таңдаған туристке қандай да бір өнімге немесе тағамға, тіпті сусынға арналған оқиға немесе фестивальге бару керек;
- мәдени-танымдық - бұл түрі аралас тур болып табылады. Бұл жағдайда туристке бай аспаздық дәстүрлерге ие, сондай-ақ оның көрнекті көрікті жерлерімен танысуға мүмкіндік беретін қандай да бір елге бару ұсынылады [1].

Сурет 1. Гастрономиялық туризм түрлерінің жіктелуі

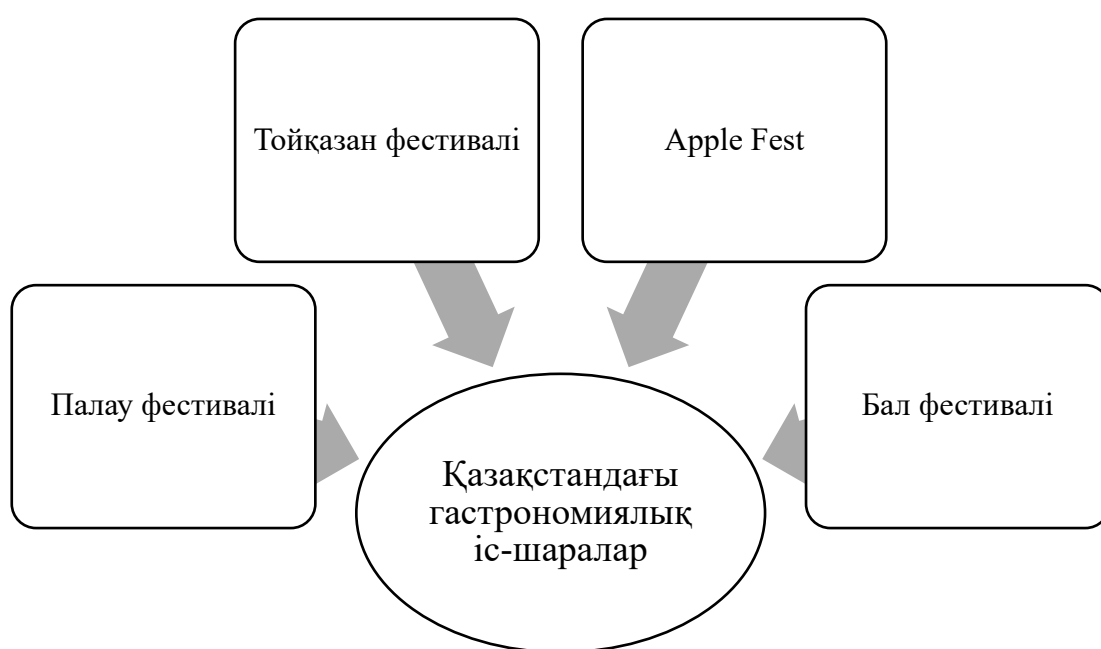
Алайда, басқа ғалымдардың көпшілігі, мысалы, Т. Б. Климова, Е. Д. Буценко және басқалары сәл басқа классификацияны ұстанады (сурет 2). Олар тек қалалық және ауылдық гастрономиялық туризмнің түрлерін ғана көрсетеді. Қалғандардан айырмашылығы, бұл бөлімше жалпы сипатқа ие. Тарихи және мәдени-танымдық түрге келетін болсақ, осы жіктеменің жақтастары оларды бөліп көрсетпейді, ал гастрономиялық туризмнің қалалық немесе ауылдық түрлерінің құрамдас бөлігі деп санайды [2]:

Сурет 2. Гастрономиялық туризм түрлері

Осылайша, біз жіктеме бойынша бірыңғай пікір әлі жоқ екенін көре аламыз. Жалпы көзқарастың жақтаушылары да, кеңірек де бар. Гастрономиялық туризмнің тарихи және мәдени-танымдық түрлерін жеке бағыттар ретінде бөліп алуды әртүрлі фестивальдердің өткізу танымалдылығымен, сондай-ақ атақты көрікті жерлерді жергілікті ас үйімен таныстыру арқылы түсіндіруге болады. Яғни, адамдар жай ғана бірдеңені тауып қана қоймай, оларға үйреншікті нәрсе табуға тырысады, керісінше, олар үшін үйреншікті емес, жергілікті тұрғындар үшін үйреншікті нәрсе табуға тырысады.

Алайда, жоғарыда айтылғандарға қарамастан, Қазақстандағы гастрономиялық туризмге деген қызығушылықты қандай да бір оқиғамен бекіту қажет. Яғни, ел аумағында гастрономиялық туризмнің оқиғалары да белсенді дамып келеді. Туризмнің бұл түрі гастрономиялық іс-шаралармен ұсынылған. Осыған орай, Қазақстандағы гастрономиялық іс-шараларды атап өтейік.

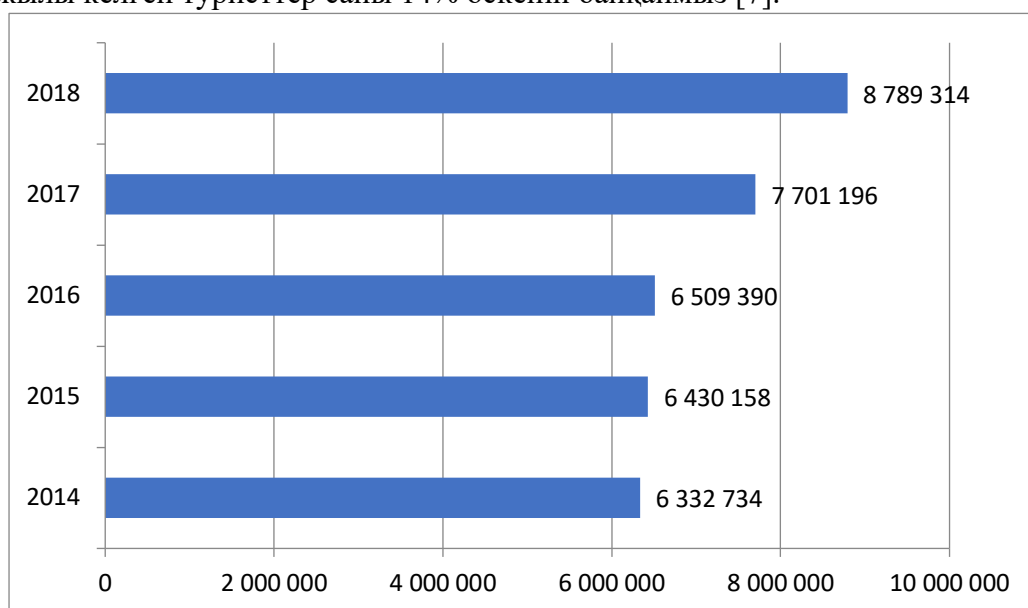
Сурет 3. Қазақстандағы гастрономиялық іс-шаралар

Кесте 1. Қазақстандағы гастрономиялық іс-шаралар

Іс-шаралар	Сипаттамасы
«Тойқазан» фестивалі	Қазақстан халқының «Тойқазан» ұлттық тағамдары фестивалі жыл сайын Алматы облысында өтеді. Фестивальде қазақстандық асүйдің үздік тағамдарын дайындау конкурсы өтеді. Бұл бешбармақ, бауырсақ, қуырдақ және басқа да тағамдар. Фестиваль жыл сайын бірнеше мың қонақтарды жинайды. Фестивальдің символы-қазан. Фестивальдің негізгі байқаулары: ең үздік бауырсақ, ең үздік бешбармақ және қуырдақты дайындау болып табылады. Фестивальдің барлық аренасы қазақ ауылы болып табылады, онда секторлар тақырыптық алаңдарға бөлінген. 2014 жылы «Тойқазан» фестиваліне 900 кг бауырсақ саны дайындалды. Сондай-ақ, «Тойқазан» фестивалінде үздік ұлттық киімдерге конкурс өткізіледі. Костюмдер арасында қазақ, орыс, өзбек және басқа да ұлттық костюмдер ұсынылады [3].
Apple Fest	Алматы қаласы күнін мерекелеудің басты оқиғасы дәстүрлі түрде Apple Fest болып саналады. Үшінші жыл қатарынан бұл жаппай

	қалалық іс-шара қыркүйектің үшінші жексенбісінде тұңғыш Президент саябағында өткізіліп келеді, онда 70 Га алаңда 10-нан астам мәдени-ойын-сауық алаңдары орналасқан. Apple Fest алматылықтар мен қала қонақтарының рекордты санын көрді! Мерекеге 300 мыңға жуық адам қатысты, 2018 жылы Тұңғыш Президент саябағында қала күнін мерекелеуге келгендердің саны 180 мың адамға тең болған еді. Қала күнін мерекелеу тарихында алғаш рет Алматы облысының Талғар, Қарасай, Еңбекші - қазақ және Ұйғыр аудандарының шаруашылықтары 100 тонна алма әкелді. Apple Fest алма базарында өнім берушілер ретінде 33 өндірістік ұжым қатысты. Бірнеше жыл бұрын осы іс-шараға бірнеше тонна ғана қойылған болатын [4].
Палау фестивалі	Жыл сайын Шымкентте палау фестивалі өткізіледі. Бұл дәмді фестиваль біздің облыста дәстүрге айналды және сегізінші рет өткізіліп отыр. Осы күні "Әл Ақрам" тойханасында 200 кг жуық палау дайындалды, онда дәстүрлі түрде Түркістан облысы мен Шымкент қаласының өзбек орталықтары, сондай-ақ ҚР өзбек этномәдени бірлестіктерінің «Дустлик» қауымдастығы ұйымдастырады. Түркістан облысынан, Шымкенттен, Ташкенттен және Алматыдан келген 42 қатысушы таңертеңнен бастап қазандардың үстінен шығып, қазылар алқасы мен көрермендердің назарына палау түрлерінің әр түрін ұсынды: ташкенттік, шымкенттік, мерекелік [5].
Бал фестивалі	Бал жәрмеңкесі Өскемен қаласының орталық алаңында Қала күнін мерекелеу аясында өткізіледі. Өз тауарларын Өскемен, Риддер, Семей, Самарка, Карагужихи, Шемонаиха, Бородулиха, Үржар, Глубокое, Катонқарағай, Күршім аудандарының, сондай-ақ Алтай ауданының ара өсірушілері ұсынады. Мұнда күнбағыс балын, эспарцет балын, қарақұмық балын және түрлі шөптерді және басқа да көптеген сорттарды сатып алуға болады. Ең көзге түскен омарташыларға облыс әкімдігінің грамоталары табысталады [6].

Статистикалық мағлұматтар бойынша, соңғы жылдары Қазақстанға келушілер саны артуда, 2018 жылы келушілер саны 8789314 адам болса, ал 2017 жылы 7701196 адам келген, бұдан соңғы жылы келген туристтер саны 14% өскенін байқаймыз [7].

Сурет 4. Қазақстанға келу туризмі бойынша келушілер саны, адам

Елімізге келіп жатқан туристер санының артуына байланысты көптеген жобалар қолға алынуда. Мысалы, Нұр-Сұлтан қаласында европалық деңгейдегі гастрономиялық базар ашылады. Оның ерекшелігі органикалық, фермерлік өнімге басымдық берілуінде. Бірінші қабатта фермерлік нарық, наубайхана, дүңгіршектер, 7 кинозал орналасады. Екінші қабатта фастфуд, техника және электроника дүкендері, қызметтік және қойма бөлмелері болады деп жоспарлануда. Бұндай базарлар Лондон, Амстердам, Лиссабон, Барселона, Москва, Одесса сияқты бірқатар еуропалық қалада өте көп.

Органикалық, фермерлік өнімдердің басым болуы, тұтынушылардың өнімді бірден өндірушілерден алуы базардың басты ерекшелігі. Сонымен қатар, базар аумағында үнемі әлеуметтік жәрмеңкелер, жергілікті шаруа қожалықтары мен фермерлердің қатысуымен өтетін фестивальдар ұйымдастыру мен өткізу жоспарлануда. Жобаны жүзеге асыру арқылы шамамен 1500 жұмыс орны пайда болады. «Гастрономиялық нарық» жобасы Бейсекова және Ш.Қосшығұлұлы көшелерінің қиылысында - «Keruen Global» ЖШС-мен бірлесіп жүзеге асады. Базардың құрылысы 2019 жылдың екінші тоқсанына жоспарланды [8].

Сонымен қатар, Шымкент отандық және шетелдік туристер үшін тартымды болып келеді. Ақтау, Атырау, Ақтөбе қалаларынан және Маңғыстау облысынан келген туроператорлар Қазақстанның оңтүстігінде туризм батыстан әлдеқайда дамығанын атап өтті.

Шымкент қаласына туристер санының артуы бірнеше себептерге байланысты болып отырғанын атап кетуге болады. Бірақ ең бастысы - түрлі фестивальдардың өткізілуі. Жыл сайын біз палау фестивалі өткізіледі. 2018 жылы бірінші рет бізде қызғалдақтар фестивалі өтті, ал тамыз айында кәуап фестивалін өткізілді. Сонымен қатар, эко-турлар, гастрономиялық және экстремалды туризмдер түрлері ұсынылады. Шымкент қаласының орталығында ежелгі қалашық – цитадель сақталған. Егер 2016 жылы Шымкентке 100 мыңнан астам турист келген болса, 2017 жылы 138 – ге жуық, ал 2018 жылы - 178 мың турист келген [9].

Осылайша, біз еліміздің аумағында гастрономиялық туризмнің барлық түрлері бар екенін көре аламыз, бірақ әр түрлі дәрежеде көрсетілген, және сөзсіз, гастрономиялық туризмді дамытудың перспективалы бағыты болып табылады.

Гастрономиялық туризм туризмдегі жас және белсенді дамып келе жатқан бағыттардың бірі болып табылады. Оның ерекшелігі, ең алдымен, осы саланы жаппай дамыту мүмкіндігіне, жылдың кез келген маусымында гастрономиялық туризмнің әртүрлі көріністеріне, жергілікті шаруашылықтар мен азық-түлік тауарларын өндірушілерді жылжытуға байланысты.

Қорытынды жасай отырып, болашақта гастрономиялық туризм сұранысқа ие болуы мүмкін деп айтуға болады, өйткені бүгінгі күні адамдар талғампаз және есте қаларлық демалысты артық көреді, ал ұлттық тағамдар аймақты терең тануға мүмкіндік береді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Нехаева Н.Е. Гастрономический туризм как перспективное направление развития регионов России / Н.Е. Нехаева, Ю.С. Терехова // Естественные и математические науки в современном мире. - 2015. - № 34. - С. 82-87.
2. Буценко Е.Д. Гастрономический туризм как популярное направление в туризме / Е.Д. Буценко // Научно-методический электронный журнал Концепт. - 2015. - Т. 33. - С. 56-60.
3. <http://toikazan.kz/>
4. <http://almatylife.kz/article/samyi-masshtabnyi-prazdnik-mesyaca-festival-apple-fest>
5. <https://yujanka.kz/plova-mnogo-ne-byvaet/>
6. https://www.inform.kz/ru/festival-meda-proshel-v-vostochnom-kazahstane_a3565674
7. <https://stat.gov.kz/>
8. <https://egemen.kz/article/182787-astanada-evropalyq-denhgeydegi-gastronomiyalyq-bazar-ashylady>

9. <https://kursiv.kz/news/obschestvo/2019-05/kolichestvo-turistov-v-shymkente-vyroslo-na-78-tys-za-tri-goda>